

καὶ πᾶσαν χλεύην καὶ ὕβριν κατ' αὐτῆς, τῆς διδασκαλίας αὐτῶν καὶ τῶν λειτουργῶν αὐτῶν καὶ πάντα αἰσχρὸν προσηλυτισμὸν διὰ χρημάτων π. χ. τῆς μίας κατὰ τῆς ἄλλης θρησκείας. Πῶς δύναται τὸ κράτος νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ καθήκοντα ταῦτα ἐὰν μὴ ἐμπνέται ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς θρησκευτικῆς ἀνοχῆς; Ἐὰν δέ τις τέλος εἴπῃ, ὅτι τὸ κράτος ἀναγνωρίζον κατὰ καθήκον πᾶσαν θρησκευτικὴν ἰδέαν καὶ πᾶν νέον θρησκευμα ἀκόμῃ, ἀνοίγει τὴν θύραν εἰς νέους θρησκευτικούς θορύβους καὶ συζητήσεις, ἐξ ὧν ὁ κόσμος ἄλλοτε ἔπαθε τσαῦτα καὶ τηλικαῦτα κακά, ἀπαντῶμεν αὐτῷ, ὅτι τὸ κράτος παρεμποδίζον τὴν ἐκδήλωσιν τῶν φρονημάτων των τοῖς ὁπαδοῖς οἰοῦντοτε παλαιοῦ ἢ νέου θρησκευματος καθιστᾷ αὐτοὺς τότε μάλιστα φανατικωτέρους καὶ ἐκτραχύνει μᾶλλον τὰ πράγματα, ἐμπίπτον ταχύτερον καὶ ἀναποφεύκτως εἰς ὅ,τι θέλει νὰ ἀποφύγῃ. Ἀφήσατε νὰ ἔλθωσιν εἰς φῶς αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις καὶ τότε ἀφαιρεῖτε ἀπ' αὐτῶν τὸν ἐπικίνδυνον χαρακτῆρα. Ὁ χρόνος ἐξασθενεῖ τὸν φανατισμὸν. Ἡ πλάνη αὐξάνει κρυπτομένη ἐν τῷ σκότει, τὸν ἀντίον δὲ διαλύεται ἐν τῷ φωτὶ τῆς ἡμέρας, ὅπως εἰς τὰς πρώτας αὐγὰς τῆς ἡοῦς ἐξαφανίζονται τὰ φάσματα τῆς νυκτός.

Ἀλλὰ οὐ μόνον τὸ ἄτομον καὶ τὸ κράτος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκκλησία πρέπει νὰ εἶνε ἀνεξίθρησκος ἀποφεύγουσα τοὺς διωγμούς καὶ τὴν χρῆσιν τῆς βίας κατὰ τῶν ἀντιδοξούντων. Τοῦτο ἐπιβάλλεται αὐτῇ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνεξίθρησκου πνεύματος τοῦ εὐαγγελίου. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἔδωκε τὴν ἐντολὴν τοῖς ἀποστόλοις καὶ διαδόχοις αὐτῶν ἐπισκόποις καὶ τῷ κλήρῳ καθόλου νὰ ἐπιβάλλωσι διὰ τῶν διωγμῶν καὶ τῆς βίας τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἀλλὰ νὰ κηρύξωσιν αὐτὴν διὰ τοῦ λόγου καὶ πείσωσιν τὸν κόσμον περὶ τῆς ἀληθείας της. Τοῦτο ἐπιβάλλεται αὐτῇ καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἡθικῆς, ἧς εἶνε διδάσκαλος, καὶ ἥτις ἀπαιτεῖ καὶ παρ' αὐτῆς, ὅπως καὶ παρὰ τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ κράτους, τὸν σεβασμὸν τῆς συνειδήσεως τῶν ἀνθρώπων. Βιάζουσα τὴν συνείδησιν τῶν ἄλλων καὶ ἡ ἐκκλησία ἐγκληματεῖ. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει καὶ ὅτι ἡ ἐκκλησία πρέπει νὰ ἀδιαφορῇ περὶ τῆς πλάνης. Ἡ ἐκκλησία ἔχει καθήκον νὰ καταπολεμῇ τὴν πλάνην καὶ νὰ διαδίδῃ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ οὐχὶ διὰ τῆς βίας, οὐχὶ ἐξάπτουσα τὰ μίσῃ τοῦ ὄχλου, οὐχὶ ἐπικαλουμένη τὸν βραχίονα τῆς πολιτείας κατὰ τῶν ἀντιπάλων της, ἀλλὰ διὰ τῆς διδασκαλίας, διὰ τῆς πειθοῦς, διὰ τῆς θεολογικῆς σοφίας της. Δὲν θέλω τοὺς κληρικούς ἀδιαφόρους, ψυχρούς· ἀποστρέφομαι τὸν ἄνευ πεποιθήσεων καὶ ἐνθουσιασμοῦ θεολόγον· τιμῶ τὸν ἔχοντα ζῆλον ὑπὲρ τῆς πίστεώς του λειτουργὸν τῆς ἐκκλησίας· θέλω ὅμως τὸν ζῆλόν

του πεφωτισμένον, θέλω αὐτὸν ἐμπεφορημένον ὑπὸ τοῦ φιλανθρώπου ζήλου τοῦ εὐαγγελίου, οὐχὶ ὑπὸ τοῦ φανατικοῦ καὶ ἀπανθρώπου ζήλου τοῦ Κορανίου. Τὸ ὄπλον τοῦ κληρικοῦ εἶναι ὁ λόγος, ἡ πειθὼ· αἱ ἐπάλλξεις, ἀφ' ὧν πρέπει νὰ παλαίῃ κατὰ τῆς πλάνης, εἶναι ἡ ἔδρα καὶ ὁ ἄμβων. Λαλῶν καὶ γράφων εἶναι ἰσχυρός, διότι εἶναι σεβαστός· καταφεύγων εἰς τὴν βίαν, εἶναι ἀσθενής, διότι εἶναι μισητός. Ἡ διδασκαλία τοῦ εὐαγγελίου εἶναι τόσο ὑψηλή, εἶναι τόσο ἀγία, τόσο θεία, ὥστε περιλείουσα ἐν ἑαυτῇ ἀκατάβλητον σθένος δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ὑποστηρίχῃ ὑπὸ τῆς βίας. Ἡ ἐκκλησία ἑθαυμάσθη καὶ ἐνίκησε τὸν ἐθνικὸν κόσμον διωκομένη ἐπέσυρε δὲ τὰς μομφὰς πολλῶν καὶ ὕβρισθη καὶ ἐξήσθενε διώκουσα.

Α. ΔΙΟΜΗΛΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

ΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

ΚΑΛΒΟΣ Ο ΖΑΚΥΝΘΙΟΣ

(Συνέχεια καὶ τέλος),

Ὁ Κάλβος, ὡς ἀληθὴς ποιητής, δίδει πολλὴν σημασίαν εἰς τὸ ἐπιθετον, τὸ χρωματίζον τὸν λόγον καὶ ἐμψυχῶν τὰ πράγματα· οὐδὲν σχεδὸν ἐπιθετον ἀπαντᾷ ἐν αὐτῷ χυδαῖον, τοῦτέστιν ἄχρουν καὶ τετριμμένον· ὁ ἀρχαϊσμός τοῦ Κάλβου ἐκδηλοῦται πρὸ παντός ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ ἐπιθέτου, ὅπερ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δανείζεται ἐκ τῆς ἀρχαίας. (Ἀκάμαντα, ἀμβροσιόδμα, λύσιον, πρόνοος, ὕψηλοκάρηνος, κτλ.) Ἀγνοεῖ ἢ καταφρονεῖ τὸ ἀκένωτον θησαυροφυλάκιον τῶν ἐπιθέτων τῆς δημώδους. Καὶ παρ' αὐτὰ μεταχειρίζεται ὀνόματα οὐσιαστικά καὶ ῥήματα καὶ μόρια ἐκ τοῦ λεξικοῦ τοῦ λαοῦ. (Ποτάμι, λαγκάδι, ἀέρας, γελᾷ, κουφοβροντάει, ἄρματα, ἄμμη, ἄμμετε, ἄμποτε.) Τὴν πληθυντικὴν τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου αἱ σχηματίζει σταθερῶς κατὰ τὴν δημώδη ἢ. Ὡσεὶ διὰ τῆς βίας ἐπεβάλλετο, προτάσσει ἐκάστοτε τοῦ ἐπιθέτου τὸ οὐσιαστικόν, ὅχι καθὼς συνειθίζομεν κοινῶς παραθέτοντες μετὰ ἄμφοτέρων τὸ ἄρθρον· οὐδέποτε π. χ. λέγει «τοὺς νυμφικούς θαλάμους», ἀλλ' οὔτε καὶ «τοὺς θαλάμους τοὺς νυμφικούς»· ἡ φράσις σχηματίζεται ἀνεξαίρετως «τοὺς θαλάμους νυμφικούς», «τὸ κύμα Ἴόνιον» καὶ καθεξῆς. Θέλων πιθανώτατα νὰ ἀναστήσῃ εἰς τοὺς στίχους του τὴν χάριν τῆς ἰονικῆς διαλέκτου—«Ἰόνιον λύραν» ἀποκαλεῖ τὴν λύραν του—τρέφει ἰδιόζουσαν ἀδυναμίαν πρὸς τὰ ἀσυνάρετα, ὀνόματα καὶ ῥήματα, καὶ τὰ μεταχειρίζεται κατὰ πολὺ διάφορον τρόπον τοῦ ἐν χρῇσει παρὰ τῷ σημερινῷ λαῷ (λητογενέως, ἀντὶ λητογενούς, ἀγενέων, ἀντὶ ἀγενῶν, θεοειδῶν, βροντάουσι, περ-

νάουν) λέξεων τινων ἀφ' ἐνὸς βιάζει τὴν εὐχρηστον σημασίαν, ἐγκαθιστῶν τὴν ἀπωτέραν, καὶ λέξεων τινων ἀφ' ἐτέρου ἐπιδιώκει τὸν σχηματισμὸν ὅλως ἰδιοτρόπως: (μειδιάσμα, σεβάζονται, παραπονοῦντα κτλ.) Σπανιώτερον διαπράττει καὶ βαρύτερα ἔτι διπλασιάζει τοὺς μετοχικοὺς παρακειμένους, παρενθέτει λέξεις ἐκπλητούσας, ὑπερπηδᾷ τὴν γραμματικὴν καὶ λησμονεῖ τὸ συντακτικόν. Ἀλλὰ δεόν νὰ παρατηρήσω ὅτι κατὰ τῶν σκοπέλων τούτων δὲν προσκρούει ὁ ἀναγνώστης οὐδ' ἐν πάσῃ στροφῇ, οὐδ' ἐν πάσαις ταῖς ᾠδαῖς. Ὑπάρχουσι στίχοι ἐν ἀμέμπτῳ γλώσσῃ χωροῦντες καὶ πολλὰ τῶν ὠραίων ἀρχαϊκῶν ἐπιθέτων τοῦ εἶναι παρ' ἡμῖν εὐχρηστα. Ἐνθυμούμενος ὅτι καὶ ξένων ἔθνων μεγάλοι ποιηταί, ὡς ὁ Σέλλεϋ, ὡς ὁ Λαμαρτίνος, ὡς ὁ Ἀνδρέας Ζενιέ, κατεκρίθησαν ὡς ἔνοχοι σολοικισμῶν, νεολογισμῶν, καὶ γλωσσικῶν αὐθαρεσιῶν, ἔχων δ' ὑπ' ὄψιν τὴν γλωσσικὴν ἀναρχίαν ἥτις ἀπ' αἰῶνων κρατεῖ παρ' ἡμῖν, δὲν κρίνω ἄξιον θανάτου τὸν ποιητὴν διὰ τὴν γλώσσάν του, ἥτις ὅσον ἂν ἐκτρέπεται εἰς ὑπερβασίαν, οὐδέποτε καταπίπτει εἰς χυδασιότητα καὶ εἶναι ὡς κόσμος τις πλαντόμενος καὶ ἡμιχαώδης. Σημειῶ δέ, πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεων, ὅτι τὴν γλώσσαν δὲν ἀποκαλῶ χυδαίαν κατὰ λόγον τοῦ δημώδους ἢ τοῦ καθαρῶντος αὐτῆς, ἀλλὰ κατὰ λόγον τοῦ ποιητικοῦ ἢ ἀντιποιητικοῦ αὐτῆς: διακρίσεις οὐσιωδῶς διαφέρουσα τῆς ἐν χρήσει.

Ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τὰ μέτρα τοιμήματα καὶ τὰ περὶ τὴν γλώσσαν ὀλισθήματα ἐξαγνίζει τὸ ὕφος: ὕφος ἄγνου λυρικοῦ ποιητοῦ, στερεῶς συγκρατουμένου ἐκ τῶν ὑγιῶν παραδόσεων. Ἐν τοῖς στίχοις τοῦ Κάλθου διαλάμπει, ὡς ἄπεφθος χρυσός, ὁ Λυρισμός, περιβεβλημένος ἐν τῇ συνθέσει καθαρῶτατον τὸ ἀρχέτυπον ἐνδυμα. Ὑπὸ φαντασίας ὑψηλῆς ἐπροικίσθη μετάρσιος ψαύει τὰ ἄστρα, ἀλλὰ δὲν χάνεται εἰς τὰ νέφη, καὶ ποτὲ δὲν χάνει ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν του τὴν γῆν. Ἄν ἡ γλώσσά του εἶναι ἀκανόνιστος, ἀλλ' οὐδέποτε ὑπὸ τὸ πρόσχημα δῆθεν τῆς ἐμπεισεως καταλείπει ἀκανόνιστον τὴν φαντασίαν του. Δὲν λησμονεῖ τὸν μῦθον ὃν ἀναφέρει ὁ Πίνδαρος, ὁ μέγας διδάσκαλος αὐτοῦ. Πτερωτός εἶναι ὁ Πήγασος, ἀλλὰ κοσμεῖται συγχρόνως καὶ ὑπὸ χρυσοῦ χαλινοῦ, δώρου τῆς Ἀθηνᾶς πρὸς τὸν ἥρωα, ὅστις ἔμελλε νὰ ἱππεύσῃ ἐπ' αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο αἱ ᾠδαὶ τοῦ Κάλθου δὲν ἔχουσιν οὐδὲν τερρατώδες καὶ συμφυρματικόν. Ὁ ποιητὴς ἀγαπᾷ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ζωὴν, καὶ ὡς ὁ Ὀμηρικὸς Αἴας ἐζητεῖ φῶς διὰ νὰ πολεμήσῃ, οὕτω καὶ ἐκεῖνος ψάλλει ἐν πλήρει φωτί. Ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου παραλαμβάνει εὐκρινῆ σχήματα, ὡς αἱ γραμμαὶ τῶν ἐλληνικῶν ὀρέων, λαμπρὰ χρώματα, ὡς ὁ χρυσὸς καὶ ἡ πορφύρα νεφελώδους δύσεως. Ἐκ τῶν τύπων τῆς μυθολογίας,

ἐκ τῶν ἐλληνικῶν θεῶν, αἰωνίων συμβόλων τοῦ ὠραίου, ἐκ τῶν ἀναμνήσεων τῆς ἱστορίας καὶ τῶν θελημάτων τῆς φύσεως κατασκευάζει κοσμήματα δι' ὧν σεμνῶς περιβάλλει τὴν Μοῦσάν του. Καὶ τολμῶν ἰσχυρίζομαι ὅτι τὴν ἐλληνοπρέπειαν τῆς ποιήσεως του συνιστᾷ μᾶλλον ἢ μέθοδος δι' ἧς ἐκτυλίσσει τὸ θέμα ἢ αὐτὸ τὸ θέμα. Εἰκόνας, ὧ ποιητὰ, μεταχειρίζου, εἰκόνας, ὅχι κενὰς φράσεις, συμβουλεῦει ὁ Γκαίτε. Ὁ ποιητὴς συμπυκνῶι καὶ τὰς ῥευστοτέρους ἐννοίας. Ἀντλεῖ ἐπὶ τῆς παλάμης του ὕδωρ, καὶ τὸ ὕδωρ μεταμορφοῦται εἰς κρυσταλλίνην σφαῖραν. Τῆς ἐργασίας ταύτης οὐδέποτε ἡμέλησεν ὁ Κάλθος. Τὰ νοήματα αὐτοῦ ἐκφράζει εἰκονικῶς καὶ συγκεκριμένως, καὶ αὐτοὺς τοὺς κοινούς τόπους ἀνακαινίζει διὰ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ εὐρύθμου τῆς ἐκφράσεως. Τὰ ποιήματα αὐτοῦ δὲν ὁμοιάζουσι πρὸς στιχοιουργημένα πατριωτικὰ ἄρθρα καὶ ἐμμέτρους προκηρύξεις ὀπλαρχηγῶν. Καὶ λύοντες τοὺς ἄλλως ἀνέτους ῥυθμούς των, πάλιν ἔχετε πρὸ ὕμνων λογογραφήματα οὐσιωδῶς διαφέροντα τοῦ πεζοῦ λόγου.

Ἄς μὴ βρέξῃ ποτὲ
Τὸ σύννεφον καὶ ὁ ἄνεμος
Σκληρὸς ἄς μὴ σκορπίσῃ
Τὸ χῶμα τὸ μακάριον
Ποῦ σὰς σκεπάζει.

Ἄς τὸ ποτιζῇ πάντοτε
Μὲ τ' ἀργυρᾷ τῆς δάκρυα
Ἡ ῥοδόπεπλος κόρη
Καὶ αὐτοῦ ἄς ξεφυτρώνουν
Αἰώνια τ' ἄνθη.

Σὰς ἄρπαξεν ἡ τύχη
Τὴν νικητήριον δάφνην
Κι' ἀπὸ μυρτιᾶν σὰς ἐπλεξε
Καὶ πένθιμον κυπάρισσον
Στέφανον ἄλλον.

Ἄλλ' ἂν τις ἀποθάνῃ
Διὰ τὴν πατρίδα, ἡ μύρτος
Εἶνε φύλλον ἀτίμητον
Καὶ καλὰ τὰ κλαδιά
Τῆς κυπάρισσου.

Τῶν στίχων τούτων, τοὺς ὁποίους τυχαίως ἀποσπῶ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἱερολογίτας τοῦ Δραγατσανίου ᾠδῆς, δύνασθε νὰ μεταθέσετε κατ' ἀρέσκειαν τὰς φράσεις. Ἰσως θὰ συγχύσετε τὴν εὐρυθμίαν, ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν ποίησιν αὐτῶν: τὸ ἄνθος φυλλορροεῖ, ἀλλὰ τὰ πέταλα διατηροῦσι τὴν εὐωδίαν των.

Μία ἐκ τῶν λαμπρότερον συντεθειμένων εἶναι ἡ ᾠδὴ εἰς τὸ Σοῦλι, ἐν ᾗ ὁ ποιητὴς ἐξυμνεῖ τὴν παρὰ τὸ Καρπενῆσι μάχην καὶ τὸν ἡρωισμόν τοῦ Μάρκου Βότσαρη. Ἀναφέρω ἐξ αὐτῆς τὴν πρὸς τὴν νύκτα ἐπίκλησιν, τὴν ὁποίαν φαίνεται ὡς νὰ εἶχεν ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ Ζαλοκώστας εἰς τὸν «Βότσαρὴν» του.

Ὡς τόσον τῆς ἡμέρας
Τὸ φῶς ἐγίνηκε ἄφαντον.
Τὸν οὐρανὸν σκεπάζει
Τὸ φοβερόν σου κάλυμμα,
Ἱερὰ νύκτα.

Μητέρα φρονημάτων
Τολμηρῶν, συνεργὴ
Ψυχῶν τολμηροτάτων,
Νύκτα οὐρανία καὶ σύγχρονη
Δικαιοσύνης!

Συχνὰ ἀπὸ σέ παιδεύονται
Λαοὶ ἄφρονες, ἄσωτοι·
Συχνὰ καὶ τῶν τυράννων
Ἀλλάξεις τὴν χρυσῇν
Ζώνην εἰς στάκτην.

Τώρα ἐδῶ τὸ πυκνότερον
Σκότος σου γύσει. Ἀνθρωπος
Ἀνθρωπὸν ἄς μὴ βλέπῃ,
Ἄς μὴ ξανοίγῃ μάτι
Χεῖρα ὀπλισμένην.

Τὸ πνεῦμα ταραγμένο
Τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος μου
Ἄς πλάσῃ φοβερούς
Γίγαντας καὶ ἄς φαντάζεται
Παντοῦ μαχαίρας.

Ἡ ᾠδὴ αὕτη μοσχοβολεῖ χριστιανικὸν λίθον, ὥς δεικνύουσιν οἱ σταυροφόροι καὶ ῥομφαιοφόροι ἄγγελοι καὶ αἱ ὑπερνέφελαι ψυχαὶ τῶν δικαίων αἵτινες ἐπιφαίνονται ἐν αὐτῇ. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ θεοῦ τῶν χριστιανῶν ὁ Κάλθος δὲν κατανύσσεται τόσον ὅσον πρὸ τῶν μηχανῶν τῆς ἐλληνικῆς πολυθείας· τὰ κάλλη τοῦ παραδείσου δὲν θαμβοῦσιν αὐτὸν ὅσον τὰ ὕψη τοῦ Ὀλύμπου. Ἡ ποίησις τοῦ Κάλθους ἐξυμνεῖ τὴν ἐπανάστασιν, ἐκπροσωποῦσα τὴν ἐλληνικὴν παράδοσιν. Ἰδεῶδες αὐτῆς εἶνε αἱ Ἀθῆναι, ὅχι τὸ Βυζάντιον. Τούναντίον ἐν τῷ Σολομῶ ἐκφαίνεται ζωηροτέρη ἢ ἐπίδρασις τῆς Βυζαντινῆς παραδόσεως. Ὁ ποιητὴς τοῦ «Ὑμνον πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν» στρέφει τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν Βόσπορον

Ἐκεῖ ποῦν ἡ ἁγία Σοφία
Μὲ τοὺς λόφους τοὺς ἐπτά.

Ἐνῷ ὁ Κάλθος ἐνθους ἀνακραεῖ·

Ἐπὶ τὸν Ὑμηττὸν
Ἐβλάστησεν ἡ δάφνη,
Φύλλον ἱερὸν στολίζει
Τὰ ἡρειπωμένα λείψανα
Τοῦ Παρθενῶνος.

Ὁ ἐθνισμὸς τοῦ Κάλθους οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἐκδηλοῦται ἁρμονικώτερον ἢ ἐν τῇ πρὸς τὰς Μούσας ᾠδῇ. Λυποῦμαι διότι δὲν μοι ἐπιτρέπει ὁ χρόνος νὰ ἀποσπᾶσω ἐξ αὐτῆς ἢ ὀλίγας μόνον στροφάς.

Χαίρετε, ὦ κόραι, χαίρετε
Φωναὶ ὅπου τὰ δεῖπνα
Τῶν Ὀλυμπίων πλουτίζετε
Μὲ χορῶν εὐφροσύνας
Κ' εὐρυθμον μέλος.

Σεῖς τὰ αἰθέρια νεῦρα
Τῆς φόρμιγγος κροτεῖτε,
Καὶ τὰ θηρία καὶ τ' ἄλσῃ
Χάνονται ἀπὸ τὸ πρόσωπον
Τῆς γῆς πλατείας.

Ὅπου τρέμουσιν ἄπειρα
Τὰ φῶτα τῆς νυκτός,
Ἐκεῖ ὕψηλὰ πλατύνεται
Ὁ Γαλαξίας καὶ χύνει
Δρόσου σταγόνas.

Τὸ ποτὸν καθαρὸν
Θεραπεύει τὰ φύλλα,
Κι' ὅπου ἄφησε τὸ χόρτον
Εὐρίσκει ρόδα ὁ ἥλιος
Καὶ μυρωδιαν.

Οὕτω ὑπὸ τοὺς δακτύλους σας
Ἡ ἐλικώνειος λύρα
Τρέμει, καὶ τάνθη ἀμάραντα
Τῆς ἀρετῆς γεμίζουσι
Πᾶσαν καρδίαν.

Διὰ παντὸς μοιράσατε,
Θεῖαι παρθένοι, τὴν δίκην·
Διὰ παντὸς χαρίσατε
Τῶν ἀνθρώπων αἰσθήσεις
Ὑψηλόνους.

Ἀφρίζουν τὰ ποτήρια
Τῆς ἀδικίας, δυνάσται
Πολλοὶ καὶ διψασμένοι
Ἰδοὺ τ' ἀδράχουν, γέμουςι
Μέθης καὶ φόνου.

Τώρα ναί, τώρα ἀστράψατε
Ὡ Μοῦσαι, τώρα ἀρπάξατε
Τὴν περρωτὴν βροντὴν,
Κατὰ σκοπὸν βαρέσατε
Μ' εὐστοχὸν χεῖρα.

Φυλάξατε τοὺς ὕμνους
Διὰ τοὺς δικαίους· μόνον
Εἰς αὐτοὺς τὴν εἰρήνην
Καὶ τοὺς χρυσοὺς στεφάνους,
Εἰς αὐτοὺς δότε.

Ε'.

Ἡ ποίησις τῆς νέας Ἑλλάδος δὲν ἐγεννήθη, ὅχι, «εἰς τὸν Βόσπορον, εἰς τῆς τρυφῆς τὰ στήθη» ὥς ἐδογματίσεν εἰς τῶν ἐπισημοτέρων ποιητῶν ἡμῶν. Ἄν τὴν γέννησιν τοῦ θεοῦ αἰδοῦ διεξεδίκουν ἐπτὰ πόλεις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τῇτι, οὐδεμία πόλις, ἔστω καὶ ἡ μαγικὴ Ἐπτάλοφος, δύναται νὰ προτάξῃ ἐαυτὴν ὡς πατρίδα τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως. Πολὺ πρὶν ἀντηχήσωσιν ἐν ταῖς αἰθούσαις τῆς Κωστακτινιουπόλεως οἱ στίχοι τοῦ Χριστοπούλου, ἡ ἐθνικὴ ποίησις, ἐλάνθανε δρέπουσα εἰς τὰς ἀρκαδικὰς κοιλάδας τὰ εὐοσμότερα τῶν ἀνθέων, ρυθμίζουσα ἐπὶ τῶν βουνῶν τῆς Ἠπείρου τὰ βήματα τοῦ κλέφτου, καὶ ὡς θεῖον πνεῦμα ἐφέρετο ἀνωθεν τῆς ἀβύσσου τῆς δουλείας. Ἀλλ' εἰς τὸν ἐρωτῶντα ποῦ ἐγεννήθη, ὅχι ἡ ποίησις, ἀλλὰ ποῦ ἀνεφάνησαν τὸ πρῶτον οἱ ποιηταί, οἵτινες περιέβαλον αὐτὴν νέον πολὺπτυχον καὶ βαρύτιμον ἔνδυμα, ἄξιον τῆς βασιλείσεως, οἱ ὁδηγοὶ πρὸς οὓς ὀφείλουσιν

ἀπαύστως νὰ στρέφονται ἐν τῇ ὁδῷ τῶν Μουσῶν οἱ ζητοῦντες νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τῶν πτώσεων καὶ τῶν παραπλάνησεων, ἀδιστάκτως θὰ ὠνόμαζον τὴν πατρίδα τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κάλβου, «τὸ ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς» ἐκ τῶν καλύκων τοῦ ὁποίου ἐξεχύθη τὸ ἄρωμα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ποιήσεως. Εἶνε ἡ Ζάκυνθος, πρὸς τὴν ὁποίαν τοιοῦτους χαιρετισμούς ἀπευθύνει ὁ Κάλβος:

ὦ φιλάττη πατρίς,
ὦ θαυμασία νῆσος,
Ζάκυνθος· σὺ μοῦ ἔδωκας
Τὴν πνοὴν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος
Τὰ χρυσὰ δῶρα.

Ποτὲ δὲν σ' ἐλησμόνησα,
Ποτὲ καὶ ἡ τύχη μ' ἔρριψε
Μακρὰ ἀπὸ σέ· μὲ εἶδε
Τὸ πέμπτον τοῦ αἵωνος
Εἰς ξένα ἔθνη.

Ἀλλὰ εὐτυχὴς ἡ δύστηνος,
Ὅταν τὸ φῶς ἐπλούτει
Τὰ βουνὰ καὶ τὰ κύματα,
Σὲ ἐμπρὸς τῶν ὀφθαλμῶν μου
Πάντοτε εἶχον.

Σὺ ὅταν τὰ οὐράνια
Ρόδα μὲ τὸ ἁμαυρότατον
Πέπλον σκεπάζῃ ἡ νύχτα,
Σὺ εἶσαι τῶν ὄνειρων μου
Ἡ χαρὰ μόνη.

Τὸ κῦμα Ἰόνιον πρῶτα
Ἐφίλησε τὸ σῶμα,
Πρῶτα οἱ Ἰόνιοι Ζέφυροι
Ἐχάιδευσαν τὸ στήθος
Τῆς Κυθέρειας.

Καὶ ὅταν τὸ ἐσπέριον ἄστρον
Ὁ οὐρανὸς ἀνάπτη
Καὶ πλέωσι γέμοντα ἔρωτος
Καὶ φωνῶν μουσικῶν
Θαλάσσια ξύλα,

Φιλεῖ τὸ ἴδιον κῦμα,
Οἱ αὐτοὶ χαϊδεύουν Ζέφυροι
Τὸ σῶμα καὶ τὸ στήθος
Τῶν λαμπρῶν Ζακυνθίων,
Ἀνθος παρθένων.

Μοσχοβολαεὶ τὸ κλίμα σου,
ὦ φιλάττη πατρίς μου,
Καὶ πλουτίζει τὸ πέλαγος
Ἀπὸ τῆν μυρωδιαν
Τῶν χρυσῶν κίτρων.

Σταφυλοφόρους ῥίζας,
Ἐλαφρά, καθαρὰ,
Διαφανῆ τὰ σύννεφα
Ὁ βασιλεὺς σου ἔχαρισε
Τῶν Ἀθανάτων.

Ἡ λαμπὰς ἡ αἰώνιος
Σοῦ βρέχει τὴν ἡμέραν
Τοὺς καρπούς, καὶ τὰ δάκρυα
Γίνονται τῆς νυκτός
Εἰς ἐσὲ κρίνα.

Δὲν ἔμεινεν ἐὰν ἔπεσε
Ποτὲ εἰς τὸ πρόσωπόν σου
Ἡ χιών· δὲν ἐμάρανε
Ποτὲ ὁ θερμὸς Κύων
Τὰ σμάραγδά σου.

Εἴς' εὐτυχὴς καὶ πλέον
Σὲ λέγω εὐτυχεστέραν,
Ὅτι σὺ δὲν ἐγνώρισες
Ποτὲ τὴν σκληρὰν μάστιγα
Ἐχθρῶν, τυράννων.

Ἀς μὴ μοι δώσ' ἡ μοῖρά μου
Εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον·
Εἶνε γλυκὺς ὁ θάνατος
Μόνον ὅταν κοιμώμεθα
Εἰς τὴν πατρίδα.

Ἡ εὐχὴ τοῦ ποιητοῦ δὲν ἐξεπληρώθη ὁ Κάλβος ὑπέστη πικρὸν τὸν θάνατον ἐν τῇ ξένῃ. Καὶ ἂν παρετείνετο ἡ ζωὴ ὑπὸ τὸ μνήμα, ὁ ψάλτης τοῦ Ἀῶκεανοῦ θὰ συνησθάνετο μυριοπλάσιον τὴν πικρίαν, βλέπων τὸ ὄνομα τοῦ καταπινόμενον ἐν τῷ ὠκεανῷ τῆς λήθης. Ἀλλὰ μὴ προδικάζομεν.

Ἡ νεώτερά Ἑλλάς ἠτύχησεν εἰς ποιητὰς ἀξίους τοῦ ὀνόματος· ἀλλὰ διὰ λόγους οὓς δὲν εἶνε τοῦ παρόντος νὰ ἀναπτύξωμεν, δὲν ἔλαβεν ἀκόμη καιρὸν νὰ διακρίνῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀναξίων, οἵτινες πολλὰκις δρέπουσι τοὺς δι' ἄλλους προωρισμένους καρπούς· καὶ ἂν που προσηλοῦται εἰς ὀνόματα, ἅτινα δικαίως ἐπιπλέουσι τῆς γενικῆς ἀδιαφορίας, καὶ τότε, ἐν τῇ ἐκτιμῇ καὶ αὐτῶν ἐνεργεῖ ἡ πρόληψις μᾶλλον τῆς σκέψεως καὶ ἡ ἐν τῷ ἔργῳ των χρυσόκοις δὲν διαχωρίζεται τῶν ἄλλων ἐν αὐτῷ εὐτελεῶν μεταλλευμάτων. Ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ὁ Σολωμὸς δὲν κατέσχε τὴν προσήκουσαν θέσιν, παράδοξον θὰ ἦτον ἂν ὁ Κάλβος ἐξετιμᾶτο καὶ ἐφημιζέτο παρ' ἡμῖν. Ὅτι συνέβη ἦτο ἀναπόδραστον. Ἡ ποίησις τοῦ Κάλβου δημοτικωτάτη καθ' ὕλην, ἐγένετο κατ' ἐξοχὴν ἀριστοκρατικὴ διὰ τῆς ἀρχαιοπρεπειᾶς τοῦ εἶδους αὐτῆς. Τὸ καινοφανὲς τοῦ ῥυθμοῦ ἐπέτεινε τὴν ἀντιδημοτικότητα αὐτῆς καὶ τὸ ἄλλοπρόσαλλον τῆς γλώσσης συνετέλεσεν εἰς τὴν προγραφὴν τῆς. Διηγοῦνται ὅτι καθ' ὃν καιρὸν τὸ πρῶτον παρεστάθη ἐν Γαλλίᾳ ὁ «Δὸν Ζουάν», τὸ κωμικὸν ἀριστούργημα τοῦ Μολιέρου, ἀπέτυχεν οἰκτρῶς· καὶ ποῖον ἦτο, νομίζετε, τὸ αἷτιον τῆς ἀποτυχίας; Μέχρι τοῦδε πᾶσαι αἱ κωμωδίαὶ ἐγράφοντο ἐμμέτρως· πρῶτος δ' ὁ Μολιέρου ἐτόλμησε νὰ παρουσιάσῃ τὸν «Δὸν Ζουάν» του γεγραμμένον εἰς πεζὸν λόγον· ἀλλ' ἀκριβὰ ἐπλήρωσε τὴν τόλμην του, ἀντιστρατευθεὶς κατὰ τῆς καθιερωμένης συνθεῖας. Καὶ πῶς νὰ μὴ πληρώσῃ ἀκριβὰ τὴν τόλμην του ὁ Κάλβος, θρασύς, καινοτόμος, ἀπαρνητῆς τῶν πατρῶων θεῶν καὶ τῶν λαϊκῶν παραδόσεων; Καὶ πῶς νὰ μὴ λησμονηθῇ ὁ πτωχός, ἀλλ' ὑπερήφανος ποιητής, ὁ ζήσας, σιγήσας προῶρως καὶ ἀποθανὼν μακρὰν τῆς Ἑλλάδος, ἀπρόσιτος καὶ ἐν τῇ ξενιτείᾳ, ὡς ἐν τοῖς στίχοις αὐτοῦ; Ἀλλ' ἄς ἐλπίσωμεν, ὡς ἤλπιζε καὶ οὗτος, ὅτι «μετὰ θάνατον εὐρίσκεται γλυκυτέρα ζωὴ καὶ τὸν προσμένει.» Ἡ θρησκεία τοῦ ἀγνώστου θεοῦ

θα διαφωτίση μίαν ἡμέραν καὶ τὴν φιλολογικὴν συνειδήσιν τῆς πατρίδος ἡμῶν. Ὡς ἐψάλεν ὁ Καρασούτσας :

Ἡ φυλὴ δὲν εἶνε μία τῶν πτηνῶν τῶν ἡδυφώνων
Οὐδὲ ποιητῶν ὑπάρχει εἰς τὴν γῆν ἐν γένος μόνον.

Ὁ Κάλβος ἀνήκει εἰς τὸ γένος ἐκείνων οὔτινες ἔρχονται καὶ παρέρχονται ἵνα δικαιωθῶσι μετὰ θάνατον. Ἄλλων ἡ δόξα ἐκρήγνυται εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὡς πυροτέχνημα, καὶ ἄλλων ἡ δόξα ὁμοιάζει πρὸς τοὺς ταξιδεύοντας ἀστέρας, τῶν ὁποίων τὸ φῶς δὲν ἐφθασεν ἀκόμη εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἐν τῇ φιλολογίᾳ τῆς Δύσεως δὲν εἶνε ὀλίγα τὰ παραδείγματα τῆς ὀψιγόνου δόξης, ὡς λ.χ. ἐκείνης ἧς ἀπήλαυσαν ἐν Γαλλίᾳ ὁ Ἄνδρέας Σενιέ, καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ Κόλλινς.

Ἐνθυμοῦμαι τοὺς ὠραίους στίχους τοῦ Θεοφίλου Γωτιέ: «Ἡ εὐρωστός τέχνη μόνη κατακτᾷ τὴν αἰωνιότητα. Καὶ οἱ θεοὶ ἀποθνήσκουσιν, ἀλλ' οἱ στίχοι διαμένουσι κυρίαρχοι καὶ δυνατώτεροι τοῦ χάλυβος.» Καὶ πῶς εἶνε δυνατό, ποτε νὰ τεθῇ ἔξω τοῦ νόμου ὁ στιβαρὸς καλλιτέχνης, ὁ ὑπέροχος ποιητὴς τῶν Ὠδῶν; Διότι ἐξ ἀναποδράστων λόγων παρεγνωρίσθη ἐν τῇ κοινῇ συνειδήσει, δυσκολεύομαι νὰ πιστεύσω ὅτι εἶνε ἀνάξιος τῆς ἀθανασίας.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΦΡΟΜΩΝ ΚΑΙ ΡΙΣΛΕΡ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΑΛΦΟΝΣΟΥ ΔΩΔΕ

Μετάφρασις Χ. Ἀννίνου.

(Συνέχεια ἴδε προηγούμενον φύλλον).

Λοιπὸν ὁ σύζυγός της ἦτο κατεστραμμένος!

Μετ' ὀλίγον, εὐθύς ὡς θὰ ἐπέστρεφε, θὰ ἐμάνθανε τὴν καταστροφὴν καὶ θὰ ἐμάνθανε αὐτοχρόνως ὅτι ἡ σύζυγός του καὶ τὸ τέκνον του εἶχον ἀπέλθει καὶ θὰ ἔμενε μόνος ἐν τῷ μέσῳ τῆς συμφορᾶς.

Νὰ μείνῃ παντελῶς μόνος ὁ ἀνὴρ αὐτὸς ὁ τὸσον ἀδρανῆς, ὁ τὸσον ἀσθενὴς τὸν χαρακτῆρα, ὅστις ἄλλο τι δὲν εἴξευρεν εἰμὴ νὰ θρηνῇ, νὰ δεικνύῃ ἀπειλητικῶς τὴν πυγμὴν πρὸς τὴν ζωὴν ὡς παιδίον! Τί θὰ ἐγίνετο ὁ δυστυχὴς;

Τὸν ᾤκτειρε μεθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ ἐγκλημα.

Ἐπειτα ἐπῆλθεν αὐτῇ ἡ ἰδέα ὅτι θὰ ἐφαινότο ἴσως ὅτι ἐφευγε πρὸ τῆς χρεωκοπίας, πρὸ τῆς ἐνδείας.

Ὁ Γεώργιος ἠδύνατο νὰ εἴπῃ:

— Ἄν ἤμην πλούσιος θὰ μ' ἐσυγχῶρει!

Ὡφείλεν ἄρᾳ γε νὰ καταλίπῃ ὀπισθὲν τῆς αὐτῆς τὴν ἀμφιβολίαν;

Εἰς ψυχὴν γενναίαν καὶ ὑπερήφανον οἷα ἡ τῆς Κλαίρης δὲν ἀπητεῖτο ἀφορμὴ μεγαλειτέρα ὅπως μεταβάλῃ τὴν ἀπόφασίν της.

Ἐν τῷ ἅμα κατηνύατο ἐν τῇ ψυχῇ της πᾶ-

σα ἡ ἀηδία, πᾶσα ἡ ἀγανάκτησις ὡς νὰ ἐφώτισε λάμψις αἰφνίδιος τὸ καθήκον της. Ὅτε ἦλθον νὰ τῆς ἀναγγεῖλωσιν ὅτι τὸ παιδίον ἦτο ἐνδεδυμένον καὶ αἱ ἀποσκευαὶ ἐτοιμαί, ἡ νέα της ἀπόφασις εἶχεν ἤδη ληφθῇ.

— Εἶνε περιττόν!.. εἶπεν ἡρέμα... δὲν θ' ἀναχωρήσωμεν.

Γ'

Ἡ λῆξις.

Μίαν ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐσήμαινε τὸ μέγα ὠρολόγιον τοῦ Ἀγίου Γερβασίου. Τοιοῦτο ἦτο τὸ ψῦχος, ὥστε ἡ κατερχομένη λεπτὴ χιὼν ἐπήγνυτο καταπίπτουσα καὶ συνεσωρεύετο εἰς τὸ ἔδαφος κατὰλευκος καὶ τρίζουσα ὑπὸ τοὺς πόδας.

Ὁ Ρίσλερ περιτετυλιγμένος τὸν μανδύαν του ἐπανήρχετο ἐκ τοῦ ζυθοπωλείου μετὰ σπουδῆς διὰ τῆς ἐρήμης κατοικίας τοῦ Ἑλούς. Ἦτο ἡνυχρηστημένος ὁ ἀγαθὸς Ρίσλερ εἶχε πανηγυρίσει πρὸ ὀλίγου μετὰ τῶν δύο πιστῶν ὀφειλετῶν του Σέβη καὶ τοῦ Δελομπέλ, τὴν πρώτην του ἐξοδον, τὸ πέρας τῆς ἀτελευτήτου καθιέρξεώς του, καθ' ἣν εἶχεν ἐπιτηρήσει τὴν κατασκευὴν τῆς ἐκτυπωτικῆς μηχανῆς του μεθ' ὅλων τῶν ψηλαφῆσεων, μεθ' ὅλων τῶν εὐχαριστήσεων καὶ τῶν ἀπογοητεύσεων τοῦ ἐφευρέτου. Τὴν τελευταίαν στιγμὴν παρετηρήθη ἑλλειψίς τις· ὁ κρεμαστήρ δὲν ἐλείτουργε καλῶς καὶ ἐδέησε νὰ γείνουσιν ἐξ ἀρχῆς σχέδια καὶ προϋπολογισμοί. Τέλος τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐγένετο ἡ δοκιμὴ τῆς νέας μηχανῆς, τὰ πάντα δὲ ἐπέτυχον κατ' εὐχὴν. Ὁ ἀξιόλογος ἀνὴρ ἐθριάμβευεν. Ἐνόμιζεν ὅτι ἀπηλλάσσετο ὀφειλῆς παρέχων εἰς τὸν οἶκον Φρομῶν τὸ εὐεργέτημα νέας ἐφευρέσεως, ἐξ ἧς θὰ ἤλαττοῦτο ἡ ἐργασία, τὰ ἡμερομίσθια τῶν ἐργατῶν, καὶ θὰ ἐδιπλασιάζοντο τὰ κέρδη καὶ ἡ φήμη τοῦ ἐργοστασίου. Διὸ βαδίζων ἐπλάττεν ὠραῖα ὄνειρα, σὰς θεβαιῶ! Τὸ βῆμά του ἀντήχει ἀγερώχως, τονούμενον ἐτι μᾶλλον ἐκ τῆς εὐδαίμονος καὶ εὐσταθοῦς πορείας τοῦ λογισμοῦ του.

Πόσα σχέδια ἐπλάττεν πόσας ἐλπίδας!

Ἡ δύνατο ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν ἐν Ἀνιέρῃ ἐπαυλιν, ἣν ἡ Σιδωνία ἤρχισε ἥδη νὰ ἀποκαλῇ εὐτελὴ καλύβην, δι' ὠραίας ἐξοχικῆς οἰκίας κειμένης εἰς ἀπόστασιν δέκα ἡ δεκαπέντε λευγῶν ἐκ Παρισίων, νὰ χορηγήσῃ εἰς τὸν κ. Σέβην σύνταξιν γενναιοτέραν ὁπωσοῦν, νὰ βοηθῇ συγχρότερον τὸν Δελομπέλ, οὗ ἡ ταλαιπώρος σύζυγος ἐθνησκεν ἐκ τῆς πολλῆς ἐργασίας. Τέλος ἠδύνατο ν' ἀνακαλέσῃ τὸν Φράντζ. Αὐτὸς ἦτο ὁ προσφιλέστατος τῶν πόθων του. Ἀδιακόπως ἐσυλλογίζετο τὸν ἀτυχὲς νέον ἐξόριστον εἰς χώραν νοσώδη, διατελοῦντα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τυραννικῆς διευθύνσεως, ἧτις ἐχορήγει ἀδειαν εἰς τοὺς ὑπαλλήλους της καὶ τοὺς ἀνεκάλει σχεδὸν ἀμέσως ἀνευ τινὸς ἐξηγήσεως. Διότι ὁ Ρίσλερ ἐ-